

GMINA BIAŁOWIEŻA

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

GMINY BIAŁOWIEŻA

NA LATA 2012-2016

Spis treści

1. Wstęp.....	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego	8
4.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie wojewódzkim.	8
4.1.1 Strategią rozwoju województwa podlaskiego	9
4.1.2 Planem zagospodarowania przestrzennego Województwa Podlaskiego.....	9
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
5.1 Strategia Rozwoju Gminy Białowieża na lata 2007-2013 Ze Szczególnym Uwzględnieniem Roli Turystyki.	10
5.2 Program Rozwoju Lokalnego Gminy Białowieża na lata 2005-2013	11
5.3 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Białowieża.	11
5.4.1 Obiekty wpisane do rejestru zabytków.....	11
5.4.2 Zabytki nie wpisane do rejestru zabytków, znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków	15
5.4.3 Zabytki nie wpisane do rejestru zabytków, nie znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, posiadające karty adresowe:.....	19
5.4.4 Dobra kultury współczesnej	23
5.4.5 Stanowiska archeologiczne	24
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.	24
7. Założenia programowe	26
7.1 Priorytety programowe:.....	26
7.2 Kierunki działań programu opieki nad zabytkami	27
7.2.1 Sporządzenie Gminnej Ewidencji Zabytków	27
7.2.2 Inwentaryzacja obiektów zabytkowych.....	27
7.2.3 Oznakowanie obiektów zabytkowych.....	27
7.2.4 Podejmowanie działań w zakresie odnowy zabytków	28

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

7.2.5 Promocja zabytków Gminy Białowieża	28
7.2.6 Kontrola użytkowania obiektów objętych ochroną konserwatorską	28
7.3 Zadania programu opieki.....	28
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	29
9. Monitoring działania programu	30
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	30
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytku	31

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania jest stworzenie programu opieki nad zabytkami dla gminy Białowieża. Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami ma na celu poprawę stanu zachowania środowiska kulturowego, określenie priorytetów i zadań jakie winne być realizowane w zakresie opieki nad zabytkami oraz sposobu ich realizacji. Podstawą prawną opracowania niniejszego programu jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z dnia 17 września 2003 r.), który nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek jego sporządzenia.

Gminny program opieki nad zabytkami ma więc na celu :

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Powinien on służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania , koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Białowieża stanowią:

1. Rozstrzygnięcia ustawowe:

- Art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142 poz. 1591 z późniejszymi zmianami) stwierdzający, że: „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

- Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 163 poz. 1568)

Artykuł stanowi że :

- wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami
- gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków
- gminny program ochrony zabytków ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym
- z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wójt gminy sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy

2. Gminna ewidencja zabytków dla gminy Białowieża wykonana przez Stowarzyszenie Dziedzictwo Podlasia w Hajnówce w 2006 roku

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

Podstawa prawna ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z 2003 r.), która reguluje

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw, w tym w:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

1. ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162 poz. 1568),
2. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2006r., nr 129 poz. 902),
3. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. nr 92 poz. 880),
4. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2004 r., nr 261, poz. 2603),
5. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. nr 80 poz. 717),
6. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r., nr 156, poz. 1118).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r., nr 5 poz. 24),
2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85 poz. 539).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

1. ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2006 r., nr 97, poz. 673).

Zasadniczym dokumentem regulującym kwestie ochrony i opieki nad zabytkami jest *Ustawa z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, która wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zostały one zdefiniowane w sposób następujący:

- ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrole stanu zachowania i przeznaczenia

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska,

- opieka nad zabytkiem w rozumieniu ustawy sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Zgodnie z art. 6 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania :

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków prowadzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

4.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie wojewódzkim.

4.1.1 Strategią rozwoju województwa podlaskiego

Strategia rozwoju województwa podlaskiego do roku 2020 jest dokumentem przygotowanym przez Urząd

Marszałkowski Województwa Podlaskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Podlaskiego dnia 30 stycznia 2006 r.

Strategia określa uwarunkowania cele i kierunki rozwoju województwa. Formułę strategii oparto o następujące cele:

- a) podniesienie atrakcyjności województwa poprzez rozwój infrastruktury drogowej, technicznej, teleinformatycznej i badawczo-rozwojowej
- b) rozwój zasobów ludzkich zgodnie z potrzebami rynku pracy
- c) podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym
- d) ochrona środowiska naturalnego
- e) rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego
- f) wykorzystanie przygranicznego i transgranicznego położenia województwa
- g) rozwój rolnictwa, tworzenie warunków wielofunkcyjnego rozwoju wsi

Strategia określa misję rozwoju województwa, wyznacza cele, przyporządkowuje im priorytety. Realizacja strategii spowoduje zwiększenie spójności społeczno-ekonomicznej i konkurencyjności regionu.

Wśród wszystkich celów operacyjnych zakłada się wzrost znaczenia dziedzictwa kulturowego w tym również zabytków realizowany poprzez inwestycje w instytucje kultury oraz ochronę dorobku kulturalnego.

4.1.2 Planem zagospodarowania przestrzennego Województwa Podlaskiego

W dniu 27 czerwca 2003 r. Sejmik Województwa Podlaskiego Uchwałą nr IX/80/2003 powołał do życia Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego.

Generalnym celem zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego w kierunku wyrównania dysproporcji w poziomie jego zagospodarowania w stosunku do rozwiniętych pozostałych regionów kraju.

W planie określono zasady kształtowanie przestrzeni m. in. ochronę dziedzictwa kulturowego:

- a) ochronę ośrodków kulturowych

- b) ochronę zespołów kulturowych
- c) ochronę zespołów budowli inżynierskich
- d) ochronę zespołów architektury militarnej
- e) ochronę najcenniejszych obszarów archeologicznych
- f) utrzymywanie placówek służących ochronie i kultywowaniu tradycji ludowych

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1 Strategia Rozwoju Gminy Białowieża na lata 2007-2013 Ze Szczególnym Uwzględnieniem Roli Turystyki.

Jako jeden ze strategicznych celów rozwoju gminy wskazano wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.

Gmina Białowieża obfituje w zabytki kultury materialnej w postaci licznych obiektów architektonicznych. Do najważniejszych zabytków kultury należą:

- zabytki archeologiczne (m. in. ślady historycznego osadnictwa, cmentarzyska, relikty działalności gospodarczej)
- historycznie ukształtowany krajobraz kulturowy zawierający wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze
- historyczne układy wiejskie, urbanistyczne, drogi oraz aleje
- zabytki architektury (architektura drewniana z charakterystycznym dla regionu typem zabudowy)

Gmina Białowieża ma wysoki potencjał rozwojowy dotychczas w pełni nie wykorzystywany. Turystyka kulturowa, której celem jest poznanie obiektów dziedzictwa kulturowego, może bardzo pozytywnie wpłynąć na rozwój regionu Puszczy Białowieskiej. Główne cele tego typu turystyki to poznawanie:

- zabytków architektury
- miejsc związanych z wydarzeniami i postaciami turystycznymi
- ośrodków kultu religijnego
- zespołów budownictwa wiejskiego, muzeów, skansenów, kościołów, cerkwi, starych cmentarzy, kurhanów itd.

5.2 Program Rozwoju Lokalnego Gminy Białowieża na lata 2005-2013 .

Program ten , sporządzony w 2005 roku zakłada konieczność odnowy i wyeksponowania obiektów dziedzictwa kulturowego. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego ma mieć na celu poprawę sytuacji w gminie Białowieża.

5.3 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Białowieża.

Studium jest podstawą bieżących działań władz samorządowych gminy jak również planów rozwojowych, w tym materiałem merytorycznym i dokumentem koordynującym opracowania planistyczne dotyczące gminnej gospodarki przestrzennej. Wskazano w nim obiekty objęte ochroną prawną jak również obiekty o wartościach historyczno-kulturowych nie objętych decyzjami konserwatorskimi , jednak będących w kręgu zainteresowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to budynki, cmentarze oraz stanowiska archeologiczne.

Głównym celem ochrony dóbr kultury wskazanym w studium jest:

- przekształcenie i sukcesywne uzupełnianie zabudowy w strefie ochrony konserwatorskiej na warunkach i zasadach określonych przez władze konserwatorskie
- zapewnienie sposobów użytkowania obiektów zabytkowych gwarantujące utrzymanie ich w dobrym stanie technicznym

5.4 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

Teren Puszczy Białowieskiej obfituje w zabytki kultury materialnej . Zabytki te są pozostałością po bogatej historii regionu Puszczy Białowieskiej.

Puszcza Białowieska to obszar przenikania i oddziaływania na siebie różnych społeczności , czego efektem jest obecność obiektów charakteryzujących się wielokulturowością. Gmina posiada bogate dziedzictwo kulturowe w postaci licznych obiektów architektonicznych, zachowanych historycznie układach osady oraz krajobrazu.

5.4.1 Obiekty wpisane do rejestru zabytków

1) Białowieża

-Część układu osady, XVI-XIX, nr rej.: 386, decyzja WKZ nr KI.WKZ.5340/2/77 z dnia 14.01.1977 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

-*Kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. Św. Teresy Od Dzieciątka Jezus, mur., 1927-1935 r., arch. Borys Zinserling, nr rej.: 498 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/19/80 z dnia 04.03.1980 r.*

-*Plebania rzymskokatolicka, .mur., 1933, arch., Borys Zinserling, nr rej.: 499 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/20/80 z dnia 04.03.1980 r.*

-*Cerkiew prawosławna parafialna p.w. Św. Mikołaja Cudotwórcy, mur., 1889-1893 r., nr rej.: 321 decyzja WKZ nr Ki.III.-680/1/68 z dnia 18.08.1969 r.*

-*Dom duchowieństwa prawosławnego, drew., k. XIX, nr rej.:369 decyzja WKZ nr KI.WKZ-680/19/75 z dnia 23.10.1975 r.*

-*Cerkiew prawosławna cmentarna p.w. śś. Cyryla i Metodego, drew., 1873 r., nr rej.: 409 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/25/77 z dnia 19.10.1977 r.*

-*Kapliczka prawosławna, ul. Sportowa, drew., ok.1900 r., nr rej.: 456 decyzja WKZ, nr KI.WKZ-5340/32/79 z dnia 09.08.1979 r.*

a) Pozostałości zespołu carskiej rezydencji myśliwskiej, ul. Parkowa, wł. Białowieski Park Narodowy:

- *Dworek myśliwski cara Aleksandra II, tzw. leśniczówka, drew., 1846 r., rozbud. k. XIX w., nr rej.: 458 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/34/79 z dnia 16.08.1979 r.*
- *Dom hofmarszalski (marszałkowski), mur., 1889-1894 r., arch. Nosalewicz, nr rej.: 502 decyzja WKZ nr KI. WKZ-5340/2/81 z dnia 20.10.1981 r.*
- *Dom szoferów, ob. dom mieszkalny nr 3, mur., 1889-1894 r., nr rej.: 612 decyzja WKZ nr KI. WKZ-5340/15/85 z dnia 19.12.1985 r.*
- *Dom Jegierski, ul. Parkowa 2, mur., k. XIX. w., nr rej.: 485 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/6/80 z dnia 24.03.1980 r.*
- *Dom nr 9, drew., k. XIX w., nr rej.: 463 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/39/79 z dnia 25.08.1979 r.*
- *Stajnia i powozownia, ob. Dom Wycieczkowy PTTK, mur., 1889-1894 r., nr rej.: 603 decyzja WKZ nr KI. WKZ-534016/85 z dnia 18.12.1985 r.*
- *Magazyn I obok domu nr 9, drew., 1889-1894, nr rej.: 461 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/37/79 z dnia 20.08.1979 r.*
- *Łaźnia, ob. dom mieszkalny nr 2, mur., k. XIX w., nr rej.: 611 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/14/85 z dnia 23.12.1985 r.*
- *Młyn wodny, mur., k. XIX w., nr rej.: 486 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/7/80 z dnia 26.03.1980 r.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- *Brama pałacowa, mur., k. XIX w., nr rej.: 503 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/3/81 z dnia 20.10.1981 r.*
- *Park, 1895 r., proj. Walerian Kronenberg, nr rej.: 351 decyzja WKZ nr KI. WKZ 680/1/75 z dnia 28.02.1975 r.*
- *Obelisk Króla Augusta III (zabytek ruchomy), kam., 1752 r., nr rej. 8-271 z dnia 27.04.1973 r., ob.B-67*

b) Zespół budynków Parku Dyrekcyjnego, ul Park Dyrekcyjny, wł. Nadleśnictwo Białowieża:

- *Dom urzędniczy nr 7, drewn., 1893 r., nr rej.: 625 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/11/86 z dnia 29.12.1986 r.*
- *Dom urzędniczy nr 8, drewn., k. XIX w., nr rej.: 625 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/11/86 z dnia 29.12.1986 r.*
- *Dom urzędniczy nr 10, drewn., k. XIX w., nr rej.: 625 decyzja WKZ nr KI. WKZ-5340/11/86 z dnia 29.12.1986 r*
- *Dom urzędniczy nr 11, drewn., z ok. 1890 r., nr rej.: 625decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/11/86 z dnia 29.12.1986 r.*
- *Dom urzędniczy nr 13 (24), drewn., k. XIX w., nr rej.: 625 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/11/86 z dnia 29.12.1986 r.*
- *Dom urzędniczy nr 15 (22), drewn., k. XIX w., nr rej.: 625 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/11/86 z dnia 29.12.1986 r.*
- *Dom urzędniczy nr 19, drewn., k. XIX w., nr rej.: 625 decyzja WKZ nr KI. WKZ-5340/11/86 z dnia 29.12.1986 r.*
- *Park krajobrazowy, 1890, proj. Walerian Kronenberg, powiększony 1935 r., przekomponowany, l. 60 i 70 XX w., nr rej.: 438 decyzja WKZ nr KI WKZ-5340/14/79/86 z dnia 18.12.1986 r.*

Zespół obiektów budownictwa białoruskiego - skansen, ul. Zastawa.

- *Chałupa I, drewn., 1880 r., nr rej.: 765 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/9/92 z dnia 30.12.1992 r.*
- *Chałupa II, drewn., 1900 r., nr rej.: 765 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/9/92 z dnia 30.12.1992 r.*
- *Stodoła ze spichlerzem, drewn., 1945 r., nr rej.: 765 decyzja WKZ nr KI. WKZ-5340/9/92 z dnia 30.12.1992 r.*
- *Wiatrak koźlak, tzw. mały, drewn., l. 30 XX w., przeniesiony z Orli, l. 80XXw., nr*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

rej.: 765 decyzja WKZ nr KI. WKZ-5340/9/92 z dnia 30.12.1992 r.

- *Wiatrak koźlak, tzw. duży, drew., 1925 r., przeniesiony z Kotłów, l. 80 XX w., nr rej.: 765 decyzja WKZ nr KI. WKZ-5340/9/92 z dnia 30.12.1992 r.*
- *Budynek gospodarczy, ob. łąźnia, drew., 1945 r., nr rej.: 765 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/9/92 z dnia 30.12.1992 r.*
- *Warsztat stolarski, drew., l. 20 XXw., nr rej.: 765 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/9/92 z dnia 30.12.1992 r.*

Zespół dworca kolejowego Białowieża Towarowa:

- *Dworzec, drew., k. XIX w., nr rej.: 626 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/12/86 z dnia 30.12.1986 r.*
- *Wieża ciśnień, mur, k. XIX w., nr rej.: 711 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5 340/23/88 z dnia 20.12.1988 r.*

Zespół budynków "Nadleśnictwa Białowieża, ul. Wojciechówka 4:

- *Leśniczówka I mur., 192 r., nr rej.: 797 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/17/94 z dnia 28.04.1995 r.*
- *Leśniczówka II, mur., 1927 r., nr rej.: 797 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/17/94 z dnia 8.04.1995r.*
- *Park, 1921 r., nr rej.: 797 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/17/94 z dnia 28.04.1995 r.*

Zespół budynków byłego Nadleśnictwa Jagiellońskiego:

- *Leśniczówka I, ob. nie użytkowana mur., ok. 1925 r., nr rej.: 740 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/15/90 z dnia 26.06.1991 r.*
- *Leśniczówka II, ob. nie użytkowana, mur., ok. 1925 r., nr rej.: 740 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/15/90 z dnia 26.06.1991 r.*
- *Stodoła I, drew., ok. 1925 r., rekonstr. 2005 r., nr rej.: 740 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/15/90 z dnia 26.06.1991 r.*
- *Stodoła II (ze spichlerzem i oborą, drew., ok. 1925 r., nr rej.: 740 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340/15/90 z dnia 26.06.1991 r.*
- *Obora, ob. stajnia, drew., ok. 1925 r., nr rej.: 740 decyzja WKZ nr KI.WKZ-5340115190*

z

dnia 26.06.1991 r.

5.4.2 Zabytki nie wpisane do rejestru zabytków, znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków

BIAŁOWIEŻA

- *Cmentarz przykościelny obok kościoła parafialnego p.w. Św. Teresy Dzieciątka Jezus, 1926 r.*
Cmentarz parafii prawosławnej, katolickiej i baptystów, ul. Sportowa, 1861 r. (na cmentarzu znajduje się kilkanaście nagrobków, które posiadają karty ewidencyjne zabytków ruchomych)
- *Cmentarz wojenny - miejsce straceń, położony w Puszczy Białowieskiej przy tzw. drodze Browskiej, 1942 r.*
- *Ogród w zespole budynków Nadleśnictwa Jagiellońskiego, l. 20 XX w.*

Pozostałości zespołu carskiej rezydencji myśliwskiej, ul. Parkowa, wł. BPN:

- *Magazyny II, drew., l. 20 XX w.*
- *Mały dom jegierski, ob. dom mieszkalny nr 7, mur., 1904 r.*

Zespół budynków Parku Dyrekcyjnego, ul Park Dyrekcyjny, wł. Nadleśnictwo Białowieża:

- *Budynek zarządu puszczy, ob. Instytut Badań Leśnictwa i Mieszkania, mur., k. XIX w., ul. Park Dyrekcyjny 6*
- *Internat II przy Technikum Leśnym, ob. dom mieszkalny, mur. - drew., pocz. XX w., ul. Park Dyrekcyjny 6*
- *Stróżówka nr 4 A drew., pocz. XXw.*
- *Stołówka nr 4 B, drew., k. XIX w.*

Budynki w zespole Dworca Białowieża Towarowa:

- *Magazyn kolejowy I, drew., k. XIX w.*
- *Magazyn kolejowy III, szachulec, 1897 r.*
- *Szalet obok dworca, drew., k. XIX w.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

Zespół budynków Nadleśnictwa Białowieża, ul Wojciechówka 4:

- *Stróżówka, drew., l. 20XXw.*
- *Obora, drew., I 20XXw.*
- *Stodoła z oborą drew., l. 30 XX w.*
- *Stodoła, drew., l. 20XXw.*
- *Wozownia, drew., l. 30XXw.*
- *Magazyn I, mur. - drew., l. 30XX w.*

Zespół drogomistrzówki, ul Krzyże 36, wł. Rejonowy Zarząd Dróg Publicznych

- *Drogomistrzówka, drew., k. XIX w., spalona 1976 r., odbudowana w latach 1989 -1990*
- *Budynek gospodarczy, drew., l. 20XXw.*
- *Wiata, drew., i. 20XX w.*

Zespół budynków Angielskiej Spółki Eksploatacyjnej „Century”

- *Budynek gospodarczy przy domu nr 3, drew.-mur., l. 30 XX w.*
- *Dom nr 1, drew., l. 30 XXw.*

Skansen

- *Stodoła, drew., l. 50XXw., przeniesiona z Koszel, 1987 r.*
- *Kapliczka Prawosławna nr 66 B*
- *Ule pszczele w zagrodzie nr 69*

ul.Browska

- *Dom nr 2, drew., k. XIX w.*
- *Dom nr 3, drew., l. 20 XXw.*
- *Dom nr 5, drew., l. 20 XXw.*
- *Dom nr 7, drew., l. 30 XXw. ul. O. Gabiec*
- *Dom nr 11, drew., k. XIX w.*
- *Dom nr 15, ob. pizzeria, mur., l. 20XX w.*
- *Dom nr 20, drew., k XIX w., modern., po roku 2000*
- *Dom nr 22, drew., po 1945 r.*
- *Dom nr 43, drew., pocz. XX w. Dom nr 61, drew., pocz. XXw.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- *Krzyż drew., k. XIX w., rekonstr. ok. roku 2000 ul. Kolejowa*
- *Studnia, drew. -kam., pocz. XX w. ul Krzyże*
- *Dom nr 4, drew., pocz. XX w.*
- *Dom nr 6, mur., l. 20 XX w.*
- *Dom nr 12, drew., l. 20XX w.*

Zespół leśniczówki „Dziedzinka”, wł. OHRZ i BPN w Białowieży:

- *Leśniczówka, ob. dom mieszkalny, drew., l. 30XX w.*
- *Stodoła, drew., l. 30XX w.*

Zespół gajówki, ul Krzyże nr 29, wł. Nadleśnictwo Białowieża:

- *Budynek Nadleśnictwa, ob. dom mieszkalny, drew., 2 poł. XIX w., remont. 1934 r.,*
- *Obora, drew., 1934 r.*
- *Stodoła, drew., 1934 r.*

Zespół budynków Angielskiej Spółki Eksploatacyjnej „Century”:

- *Budynek I zarządu, ul. Centura 2, drew., l. 30 XX w.*
- *Budynek II zarządu, ul. Centura 2, 1937r.*
- *Dom nr 4, drew., ok 1930 r.*
- *Dom nr 5, drew., ok 1930 r.*
- *Dom nr 6, ob. Leśnictwo Batorówka, drew., ok. 1930 r.*
- *Dom nr 7, drew., ok. 1930 r.*
- *Dom nr 8, drew., ok. 1930 r.*
- *Wieża ciśnień przy budynku nr 8, wł. Nadleśnictwo Białowieża, drew., i. 30XX w.*
- *Dom nr 9, drew., ok 1930 r.*
- *Dom nr 10, drew., ok. 1930 r.*

ul. Kolejowa

- *Dom nr 17, ob. Biuro Obsługi Ruchu Turystycznego PTTK, drew., k. XIX w., przebud.,
l.
70 XX w., remont. l. 80XX w.*
- *Pawilon (d. kasa PKP), drew., ok 1900 r.*

ul. Olgi Gabiec

- *Drogomistrzówka, ob. dom mieszkalny nr 71, drew., l. 30 .*

ul. Krzyże

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- *Dom nr 17, drewn., 1882 r., modern. po roku 2000*

ul. Parkowa

- *Budynek nr I w zespole Szkoły Gimnazjalnej, ul. Parkowa 3, drewn., 2 poi. XIX w.*
- *Budynek nr 7(d. kasa PKP), drewn., 1918-1939 r. ul. Podolany II*
- *Dom nr 21, drewn., pocz. XX w.*
- *Dom nr 28, drewn., 2 dek. XXw., przebud. po 1945 r.*
- *Dom nr 29, drewn., pocz. XX w. ' Dom nr 31, drewn., pocz. XXw.*
- *Dom nr 33, drewn., ok. 1920 r.*
- *Dom nr 35, drewn., ok. 1920 r.*
- *Dom nr 44, drewn., k. XIX w.*
- *Dom nr 45, drewn., pocz. XX w.*
- *Zbiorowa mogiła z II wojny światowej, 1941 r., położona poza miejscowością w Puszczy Białowieskiej, w pobliżu drogi Podolany - Nadleśnictwo Jagiellońskie*

ul. Tropinka

- *Dom nr 30, drewn., I. 20XX w.*
- *Dom nr 45, drewn., I. 30XX w.*
- *Dom nr 47, drewn., 1949 r.*
- *Dom nr 52, drewn., 1930 r.*
- *Dom nr 57, drewn., 1924 r.*
- *Dom nr 67, drewn., ok. 1930 r.*
- *Dom nr 78, drewn., I. 20XX w.*
- *Dom nr 83, drewn., I. 20XX w.*

- *Dom nr 90, drewn., I. 20XXw.*
- *Dom nr 96, drewn., I. 20XXw.*
- *Dom nr 103, drewn., pocz. XX w.*
- *Dom nr 119, drewn., k. XIX w., wraz z bramą wjazdową drewn., 1928 r.*
- *Kaplica Baptistów, ul. Tropinka 120 (róg ul. Zaulek Rudników), drewn., ok 1930 r.*

ul. Waszkiewicza

- *Dom nr 13, drewn., k. XIX w. ul.*

Wojciechówka

- *Dom nr 3, drewn., ok. 1900 r. ul.*

Zastawa- Skansen

- *Chałupa III, drewn., 1885 r.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- *Dom Bractwa Młodzieży Prawosławnej nr 68, drewn., 1. 20 XX w., relok. ze wsi Spiczki w 1988 r., rekonstr. od 1993 r.*

ZWIERZYNIEC

- *Mogiła żołnierza radzieckiego z II wojny światowej, 1944 r., po zachodniej stronie drogi Budy - Zwierzyniec, ok. 100 m od szosy Hajnówka - Białowieża*

5.4.3 Zabytki nie wpisane do rejestru zabytków, nie znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, posiadające karty adresowe:

- *Krzyż pamiątkowy przy kościele parafialnym, drewn., 1983 r.*
- *Bar „WEJMUTKA”, drewn., 1975r.*
- *3 przepusty kolejowe na drodze do Hajnówki, żelbet.*

Zespół cerkwi prawosławnej parafialnej p.w. Św. Mikołaja Cudotwórcy, ul Sportowa:

- *Stróżówka (w ogrodzeniu), mur., 1889-1893 r.,*
- *Składzik w murze cerkiewnym., drewno, i. 40 XX w.*
- *Brama I w ogrodzeniu cerkwi parafialnej, mur., 1889-1893 r.*
- *Brama II w ogrodzeniu cerkwi parafialnej, mur., 1889-1893 r.*
- *Brama III w ogrodzeniu cerkwi parafialnej, mur., 1889-1893 r.*
- *Mur z bramą boczną mur., 1889-1993 r.*
- *Krzyż na miejscu dawnej cerkwi, żel, 1890 r., Zespół Szkoły Gimnazjalnej:*
- *budynek II, ul. gen. Waszkiewicza nr 2, drewn., 2 poł. XIX w.*
- *budynek III, ob. Szkoła Podstawowa i Gimnazjum, ul. Waszkiewicza nr 6, drewn., 2 poł. XIX w. (częściowo spalony)*
- *budynek nr 4, ob. schronisko PTTK, drewn., 2 poł. XIX w. Pozostałości zespołu carskiej rezydencji myśliwskiej, ul. Parkowa wł. BPN:*
- *dom nr 4, drewn., k. XIX w.*
- *altanka przy domu nr 9, drewn., 1. 10 XX w.*
- *piwniczka, mur., po 1945 r.*
- *piwnica obok łaźni mur., k XIX w.*
- *garaż, drewn. -mur., 1. 20XXw.*
- *kiosk z pamiątkami przy bramie wjazdowej, drewn., I 70 XX w.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- *kostnica nr 41, drew., I 60 XXw.*
- *mostek nad Narewką drew., l. 70 XX w.*
- *brama wjazdowa, drew., l. 30 XXw.*

Zespół budynków Parku Dyrekcyjnego, ul Park Dyrekcyjny, wł. Nadleśnictwo Białowieża:

- *dom nr 14, drew., l. 20 XX w.*
- *magazyn nr 4, mur., pocz. XXw.*
- *budynek gospodarczy przy domu nr 8, mur. -drew. ,l. 30 XX'w.*
- *dom nr 9, drew., pocz. XXw.*
- *dom nr 12, drew., l. 30XX'w.*
- *piwnica przy domu nr 12, drew. - mur., l. 30 XX w.*
- *budynek gospodarczy I przy domu nr 19, drew., l. 30 XX w.*
- *budynek gospodarczy II przy domu nr 19, drew., l. 30 XX w.*

- *budynek gospodarczy III przy domu nr 19, drew., l. 40 XX w.*
- *piwnica przy domu nr 19, mur. - drew., l. 30 XX w.*
- *dom nr 20, drew., l. 20 XXw.*
- *dom nr 21, drew., l. 30XX w.*
- *budynek gospodarczy przy domu nr 21, drew., l. 30 XX w.*
- *zagroda nr 13, ob. 24:*
- *2 budynki gospodarcze, drew., l. 30 XX w.*
- *zagroda nr 15, ob. 22:*
- *garaż, drew., l. 30XX w.*
- *drewutnia, drew., l. 30XX w.*
- *budynek gospodarczy, drew., l. 30 XX w.*
- *piwnica, drew., I 30XXw.*

Osiedle mieszkaniowe pracowników kolei przy dworcu Białowieża Towarowa:

- *dom kolejarski nr 2, drew., k. XIX w.*
- *piwnica przy domu nr 2, mur. -drew., l. 30 XX w.*
- *szalet przy domu nr 2, drew., l. 30XX w..*
- *dom kolejarski nr 3, drew., k. XIX w.,*
- *obora przy domu nr 3, drew., nr karty 2043*
- *dom kolejarski nr 4, drew., k. XIX w., nr karty 2041*
- *budynek gospodarczy przy domu nr 4, mur. -drew., l. 30 XX w.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- piwnica przy domu nr 4, mur., k. XIX w.
- szalec przy domu nr 4, drew., I. 30 XX w.
- pompownia wody, ob. magazyny, mur., k. XIX w.
- dom kolejarski przy pompowni wody, drew., k. XIX w.
- budynek gospodarczy obok dworca, drew., po roku 2000

Zespół leśniczówki „Dziedzinka”, wł. OHRZ i BPN w Białowieży:

- Piwnica, drew., I. 30 XX w.

ul. Leśna

- Dom nr 11, drew., pocz. XX w.

ul. Meleszkowska

- Dom nr 3, drew., I. 30XX w.
- Dom nr 5, drew., I. 30XX w.
- Dom nr 8, drew., I dekada XX w.
- Dom nr 13, drew., I. 20XX w.
- Dom nr 37, drew., I. 20XXw. ul **Mostowa**
- Dom nr 3, drew., po 1945 r., modern. po roku 2000
- Dom nr 5, drew., I. 30XX w.
- Dom nr 9, drew., po 1945 r.

ul. Parkowa

- Dom nr 1, drew., I. 20XXw.
- Dom nr 3, drew., I. 20XXw.
- Budynek gospodarczy nr 3, drew., I. 30 XX w.
- Dom nr 5, drew., I. 30 XXw. ul **Podolany I**
- Kuźnia nr 31, drew., I. 50XX w.
- Dom nr 32, drew., pocz. XXw.

ul. Podolany II

- Dom nr 20, drew., /.. 20XXw.
- Dom nr 40, drew., I. 20XXw., remont. 1990 r.

ul. Polna

- Dom nr 4, drew., pocz. XXw., remont, po 2000 r.
- Dom nr 5, drew., pocz. XXw., remont, po 2000 r.
- Dom nr 13, drew., pocz. XX w., remont. 1990 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- *Dom nr 17, drew., pocz. XX w.*

ul Południowa

- *Chlew nr 6, drew., ok. 1930 r.*

ul .Sportowa

- *Kino „Żubr” nr 1, drew., l. 30 XX w.*
- *Dom nr 4, drew., ok. 1910 r.*
- *Dom nr 11, drew., pol. XIX w., wł.. Parafii Prawosławnej w Białowieży*

ul. Tropinka

- *Dom nr 11, drew., k. XIX w.*
- *"Dom nr 13, drew., pocz. XX w.*
- *Dom nr 31, drew., l. 20XX w.*
- *Dom nr 31 B, drew., ok. 1910 r.*
- *Dom nr 76, drew., 1935 r.*
- *Dom nr 106, drew., pocz. XX w.*

ul. Waszkiewiczza

- *Dom nr 3, drew. -mur., l. 20XX w.*
- *Dom nr 9, drew., l. 20XX w.*
- *Dom nr 10 A, drew., pocz. XX w.*
- *Obora przy domu nr 13, drew., k. XIX w.*
- *Dom nr 14, drew., k. XIX w.*
- *Dom nr 22, mur., 1925*
- *Dom nr 27, mur., 1920r.*
- *Zagroda nr 29:*
- *dom, drew., k. XIX w.,*
- *obora, drew., k. XIX w.*
- *Dom nr 30, drew., pocz. XX w.*
- *Dom nr 31, drew., k. XIX w.*
- *Dom nr 38, ob. sklep, drew., pocz. XX w.*
- *Dom nr 40, drew., ok. 1920 r., remont, i rozbud. 1990 r.*
- *Dom nr 46, mur., ok. 1920 r.*
- *Dom nr 48, drew., 1914 r.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- *Dom nr 56, drew., ok. 1920 r.*
- *Dom nr 59, drew., l. 20XX w.*
- *Dom nr 62, drew., l. 20XX w.*
- *Dom nr 71, drew., l. 20 XX w.*
- *Dom nr 74, d. UG, mur., 1929 r.*
- *Dom nr 76, drew., l. 30XX w.*
- *Dom nr 77, drew., l. 20 XX w.*
- *Dom nr 78, drew., 1936 r.*
- *Dom nr 81, drew., ok. 1920 r.*
- *Dom nr 86, mur., pocz. XXw., przebudowany w II poł. XXw.*
- *Dom nr 87, drew., l. 30XX w.*
- *Dom nr 91, drew., k. XIX w.*

ZWIERZYNIEC

Zespół strażnic leśnych, wł. OHRZ i BPN w Białowieży:

- *leśniczówka, wł. OHRZ i BPN w Białowieży, drew., 1928 r.*
- *strażnica I, ob. dom mieszkalny, drew., l. 30 XX w.*
- *strażnicaII, ob. stodoła, drew., 1956 r.*
- *obora, drew., l. 30 XXw.*
- *stodoła, drew., l. 30 XXw.*
- *magazyn, drew., ok. 1930 r.*
- *2 bramy wjazdowe, drew., II poł. XX w.*

5.4.4 Dobra kultury współczesnej

BIAŁOWIEŻA

- *Budynek Muzeum Przyrodniczo - Leśnego Białowieskiego Parku Narodowego, ul. Park Pałacowy, mur., l. 60-70 XX w., przebud. i modern, w l. 1999-2000 wg proj. J. Kaczyńskiego*
- *Pomnik Bohaterom walk o wolność i socjalizm, ul. Waszkiewicza (przy cerkwi), kam., 1960 r.*
- *Pomnik ku czci pomordowanych, przy drodze Browskiej, kam.-bet., 1964 r.*
- *Pomnik ku czci pomordowanych, w rezerwacie Ścisłym w Białowieży kam. - brąz., 1964 r.*

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- *Pomnik na miejscu kaźni bet. - kam., przy stacji PKP Białowieża - Pałac, 1964 r.*
- *Pomnik nagrobny na mogile 21 osób, bet.- żel przy drodze Browskiej, l. 50 XX w.*
- *Pomnik „Głaz”, ul. Krzyże - obok posesji nr 26, po 1945 r.*
- *Pomnik ku czci zamordowanych 486 mieszkańców Białowieży i okolic, Białowieża - Podolany, 1960 r.*
- *Pomnik gen. Bałachowicza przy szosie na zboczu Góry Batorego,*
- *Tablica pamiątkowa Dębu Jana Pawła II na terenie Parafii Św. Teresy,*
- *kamień z pomnika J. Piłsudskiego,*
- *Krzyż w miejscu obozowiska Powstańców Powstania Styczniowego.*

5.4.5 Stanowiska archeologiczne

Na terenie gminy występuje 101 stanowisk archeologicznych, w tym 30 na terenie Ścisłego Rezerwatu Białowieskiego Parku Narodowego. Najliczniejszą grupę stanowią cmentarzyska kurhanowe z okresu wczesnego średniowiecza. Wśród nich są zarówno kurhany zawierające pochówki szkieletowe jak i całopalne.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

Perspektywy rozwoju pod kątem wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy – mocne i słabe strony oraz wynikające stąd szanse i zagrożenia dla ochrony środowiska kulturowego.

Mocne strony:

- Występowanie na terenie gminy cennych, unikalnych obiektów historyczno-kulturowych
- Interesujące układy przestrzenno-architektoniczne
- imprezy kulturowe
- Obiekty wartościowe kulturowo i zabytkowa zabudowa
- Bogata historia regionu i gminy

Słabe strony:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- Kiepski stan techniczny większości obiektów
- Zakłócenie pierwotnego układu przestrzennego
- Brak archeologicznych i historyczno-architektonicznych programów badawczych
- Niewystarczająca informacja turystyczna
- Nierównomierny układ przestrzenny
- Niedostateczne oznakowanie cennych obiektów
- Niewystarczająca promocja walorów kulturowych i wykorzystanie dóbr kultury do rozwoju turystyki
- Brak świadomości mieszkańców gminy odnośnie konieczności zachowania tradycyjnej zabudowy i właściwego odnawiania zabytków architektury

Zagrożenia :

- Samowolne działanie na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich
- Degradacja zabytków
- Wzrost kosztów renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych
- Brak środków finansowych własnych na realizację działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami
- Brak poważnych inwestorów prywatnych,
- Brak ciągłej współpracy z właścicielami zabytków oraz wojewódzkim konserwatorem zabytków
- Mała świadomość społeczna problematyki związanej z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- Nieskuteczna edukacja kulturalna,
- Nieskuteczna promocja regionu,
- Niewłaściwie przeprowadzane pod względem konserwatorskim remonty i modernizacje budynków

Szanse:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- Świadomość bogatej historii
- Zmiana świadomości społecznej w wyniku rozwoju edukacyjnej funkcji środowiska kulturowego
- Budzenie świadomości ekologicznej, kulturowo historycznej mieszkańców (budowa ścieżek edukacyjnych, powstawanie punktów informacji turystycznej)
- Możliwość pozyskiwania środków dla regionalnych programów ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego z funduszy strukturalnych UE
- Udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie
- Prezentacja dziedzictwa przy wykorzystaniu technik informatycznych oraz ich publikacja w Internecie
- Większa dbałość o przestrzeń publiczną, krajobraz, architekturę w celu podniesienia atrakcyjności gminy

7. Założenia programowe

7.1 Priorytety programowe:

Priorytet I

Ochrona i promocja walorów kulturowych :

- a) rewaloryzacja obiektów zabytkowych lub cennych pod względem architektonicznym lub/i kulturowym
- b) tworzenie obiektów typu visitors centre w oparciu o istniejące obiekty historyczne, archeologiczne oraz walory kulturowe i przyrodnicze

Priorytet II

Wsparcie imprez kulturalnych o uznanej renomie i zasięgu co najmniej regionalnym

Priorytet III

Rozwój i promocja turystyki:

- a) powołanie regionalnej agencji turystycznej działającej w oparciu o Strategię zrównoważonego rozwoju turystyki w regionie Puszczy Białowieskiej
- b) wprowadzenie jednolitego oznakowania turystycznego regionu
- c) wsparcie działalności promocyjnej turystyki Puszczy Białowieskiej\

Priorytet IV

Wsparcie sektora usług turystycznych oraz działalności usługowej związanej z turystyką w zakresie :

- a) powstawania nowych kwater agroturystycznych i podnoszenia poziomu usług w agroturystyce
- b) wytwarzania lokalnych, oryginalnych produktów-wsparcia lokalnego rzemiosła
- c) reorientacji gospodarstwa rolnego na produkcję ekologiczną

7.2 Kierunki działań programu opieki nad zabytkami

7.2.1 Sporządzenie Gminnej Ewidencji Zabytków

- 1) planowe i konsekwentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków,
- 2) dokonanie przeglądu obiektów objętych ochroną konserwatorską,
- 3) sporządzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości - współdziałanie w tym zakresie z Konserwatorem Zabytków,
- 4) określenie stanu technicznego obiektów z ewidencji zabytków,
- 5) wykonanie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych w formie kart zespołu stanowisk archeologicznych,
- 6) sporządzenie elektronicznej, systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez WWKZ do wpisania do rejestru zabytków,
- 7) uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączane informacje, uzyskiwane od WWKZ, o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP.

7.2.2 Inwentaryzacja obiektów zabytkowych

- 1) ustalenie szczegółowej lokalizacji obiektów z podaniem nr działek geodezyjnych obiektów objętych ewidencją,
- 2) wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów
- 3) zinwentaryzowanie kapliczek, krzyży, pomników i określenie ich stanu technicznego.

7.2.3 Oznakowanie obiektów zabytkowych

- 1) oznakowanie obiektów zabytkowych,
- 2) wprowadzenie oznakowania na drogach gminnych, w celu ułatwienia dojazdu do obiektów zabytkowych,
- 3) ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych zasad ich udostępniania do zwiedzania.

7.2.4 Podejmowanie działań w zakresie odnowy zabytków

- 1) informowanie podmiotów mających tytuł prawny do zabytku o możliwościach pozyskania środków finansowych na odnowę zabytków,
- 2) pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- 3) współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w zakresie podejmowania prac remontowych przy zabytkach w zakresie wyglądu zewnętrznego, a więc pokryć dachowych, wymiany stolarek okiennych i drzwiowych, remontów elewacji, dobudów i rozbudów tych obiektów.

7.2.5 Promocja zabytków Gminy Białowieża

- 1) udostępnianie turystom obiektów zabytkowych poprzez zamieszczanie informacji na stronie internetowej i w prasie lokalnej o zabytkach w gminie, możliwości ich zwiedzania indywidualnie lub grupowo, zasadach ich udostępniania.
- 2) gromadzenie materiałów archiwalnych, dotyczących obiektów zabytkowych,
- 3) publikacja zdjęć oraz informacji na temat obiektów zabytkowych na stronie internetowej Urzędu Gminy Białowieża
- 4) wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia związane z historią Gminy oraz ochroną dóbr kultury.

7.2.6 Kontrola użytkowania obiektów objętych ochroną konserwatorską

- 1) przestrzeganie zakazów i nakazów obowiązujących w strefach ochrony konserwatorskiej,
- 2) dopasowanie współczesnych programów mieszkalno-usługowych do historycznej funkcji obiektów zabytkowych, poprzez adaptację, rozbudowę oraz przebudowę.

7.3 Zadania programu opieki

1. Stworzenie bazy danych
 - a) dokonanie przeglądu w terenie z udziałem Rady Sołeckiej w każdym sołectwie i weryfikacja posiadanych wykazów,
 - b) kwalifikacja obiektów pod kątem stanu estetycznego,
 - c) wykonanie dokumentacji fotograficznej wszystkich obiektów zabytkowych,
 - d) stworzenie kart ewidencyjnych z dokumentacją fotograficzną,
 - e) opracowanie bazy zabytków Gminy Białowieża
2. Określenie stanów własnościowych obiektów:
 - a) ustalenie szczegółowej lokalizacji obiektów na działkach gruntu,
 - b) nawiązanie współpracy ze Starostwem Powiatowym w Hajnówce w celu ustalenia właściciela lub użytkownika
 - c) naniesienie ustalonych danych własnościowych obiektów do kart ewidencyjnych.

3. Określenie stanów technicznych obiektów:
 - a) nawiązanie współpracy z powiatowym organem nadzoru budowlanego w celu ustalenia stanu technicznego zinventaryzowanych obiektów,
 - b) naniesienie wniosków i opinii w sprawie dalszej kwalifikacji obiektów do gminnej ewidencji dóbr kultury,
 - c) określenie niezbędnych prac rewitalizacyjnych obiektów, określenie szacunkowej wartości ich przeprowadzenia.
4. Bieżąca aktualizacja ewidencji dóbr kultury w gminie:
 - a) wprowadzenie do ewidencji zmian wynikających z rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów,
 - b) wprowadzenie do ewidencji zmian dotyczących stosunków własnościowych.
5. Podejmowanie działań w zakresie odnowy zabytków.
 - a) pozyskiwanie środków zewnętrznych na odnowę zabytków będących własnością gminy,
 - b) informowanie innych właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków.
6. Określenie zasad udostępniania zabytków w celach turystycznych:
 - a) ustalenie z właścicielami wykazu obiektów udostępnianych w celach turystycznych,
 - b) oznakowanie obiektów udostępnianych w celach turystycznych.
7. Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:
 - a) włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjum prowadzonych przez gminę,
 - b) publikacja materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w prasie lokalnej, w materiałach promocyjnych oraz na stronie internetowej Gminy Białowieża

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja prac odbędzie się poprzez działanie samorządu. Samorząd wpływać ma na podmioty mające do czynienia z obiektami zabytkowymi, jak również na mieszkańców w celu wywołania pożądanego zachowania prowadzącego do osiągnięcia zamierzonych celów. W realizacji Programu wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów:

1. Instrumenty prawne
 - a) dokumenty wydawane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
 - b) programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
 - c) uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem zagadnień ochrony zabytków,
 - d) wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków z terenu gminy, które powinny być objęte ochroną prawną,

2. Instrumenty finansowe
 - a) dotacje,
 - b) uchwała w sprawie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.
 - c) subwencje,
 - d) dofinansowania,
 - e) programy uwzględniające finansowanie z funduszy Unii Europejskiej.
3. Instrumenty koordynacji
 - a) strategie rozwoju gminy,
 - b) plany rozwoju lokalnego,
 - c) programy prac konserwatorskich,
 - d) programy ochrony środowiska,
 - e) studia i analizy, koncepcje,
 - f) plany rewitalizacji.
4. Instrumenty społeczne
 - a) edukacja kulturowa,
 - b) informacja,
 - c) współpraca,
 - d) współdziałanie z organizacjami społecznymi

9. Monitoring działania programu

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy Białowieża zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Gminy.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Zapisy art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określają, iż w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku.

Zgodnie z art. 73 ustawy właściciel lub posiadacz zabytku może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku.

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

1. ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego”
2. wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części , której dysponentem jest wojewoda (art. 74 ustawy)

Program finansowany może być ze środków budżetowych : województwa, samorządu, państwa, środków UE i funduszy prywatnych. Są to:

- środki własne budżetu gminy
- dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest samorząd gminy
- środki znajdujące się w gestii wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych sześbli realizacji zadań z zakresu kultury i sztuki
- dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych
- dochody własne instytucji kultury
- środki w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego: „Dziedzictwo kulturowe”, „Promesa Ministra Kultury”
- środki Generalnego Konserwatora Zabytków
- środki Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- środki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (finansowanie zabytkowych parków wpisanych do rejestru zabytków oraz finansowania publikacji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego)
- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego i programy sektorowe

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytku

Głównym celem działań gminy będzie podniesienie wartości zachowanego dziedzictwa kulturowego w świadomości lokalnej społeczności a także zbieranie informacji i przygotowanie narzędzi pozwalających na zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

W tym celu zakłada się

- udostępnienie informacji o zabytkach znajdujących się na terenie gminy

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BIAŁOWIEŻA

- podanie do publicznej wiadomości informacji o możliwości zapoznania się z GPOnZ na stronie internetowej gminy lub z wydrukiem w Urzędzie Gminy
- współpraca z właścicielami
- wykonywanie inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskich zagrożonych obiektów zabytkowych

Rada Gminy w drodze uchwały może określić corocznie wysokość wydatków na ochronę środowiska kulturowego, w tym realizację Programu Opieki nad Zabytkami.

Należałoby również opracować zasady dofinansowania z budżetu gminy zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami podmiotów, które prowadzą działalność kulturalną, takich jak np. muzeum, izby tradycji, biblioteki, stowarzyszenia, organizacje turystyczne itp.